

DEN XXII:a PARTIKONGRESSEN I MOSKVA OCH DESS POLITISKA FÖLJDER

Av jur. mag. T. NORWID

TRE MÅNADER har förflutit efter den sovjetryska partikongressen, vilket tillåter en retrospektiv bedömning av dess politiska följder. Kongressen utgjorde en viktig händelse inom Östblocket och den kommunistiska världen och följderna spelar fortfarande en stor roll i den sovjetryska inre utvecklingen, i det politiska förhållandet inom Östblocket och har förorsakat en stark jäsning inom hela den världskommunistiska rörelsen.

Kongressen hade planerats att bli den sista och avgörande fasen i maktkampen om successionen efter Stalin. Dessa planer kunde endast delvis realiseras av den makthavande Chrusjtjov-gruppen, ty utvecklingen på själva kongressen överraskade dess organisatörer med ett oväntat avslöjande att oppositionen mot den antistalinistiska revisionismen som säljs av Chrusjtjov i fredlig koexistensförpackning starkt hade underskattats, både inom själva Sovjetunionen och inom hela Östblocket.

Kommuniststaternas publicitet kring kongressen försöker konsekvent inbilla de utomstående att

kärnan i striden mellan Chrusjtjov och oppositionen utgörs av meningsskiljaktigheter av ideologisk art. En enkel observation av kongressförloppet och debattens utveckling har emellertid visat att maktkampsproblemen i själva Sovjet överskuggats av en realpolitisk tvist om valet av den strategi och taktik, som på mest fördelaktiga sätt skulle leda till kommunismens seger över hela jordklotet. Själva termen »stalinism» och Stalins lik har i denna strid ändrat sin hittillsvarande innebörd och till sist blivit en symbol för en politik som accepterar krig som politiskt instrument på kommunismens väg till segern. I detta avseende var oppositionen mot Chrusjtjov stalinistisk om man tar hänsyn till den aktuella termens innebörd. Mot denna trosbekännelse av oppositionen ställde Chrusjtjov den officiella kämpande kommunismens utrikespolitiska linje i form av den fredliga koexistenspolitik som enligt hans deklaration inte innebär någon nödvändighet att tillgripa ett storkrig som politiskt medel.

Därför bör man betrakta fördömandet av Stalin såsom liktydigt med ett fördömande av det krigiska expansionsprogrammet hos oppositionen.

Oppositionen var inte homogen, den kan delas upp på två grupper med olika motiv för sin inställning. Det kinesiska partiet är stalinistiskt, dvs. strävar efter ett krigiskt avgörande med kapitalismen på grund av att befolkningens mängd och territoriets storlek ger det säkerhet för att Kina skulle överleva ett atomkrig och möjligen också därigenom skulle få sin stora historiska chans efter en ömsesidig förintelse av de båda nu ledande stormakterna — Sovjet och USA. Mao Tse önskar på analogt sätt knuffa Sovjet till krig med Västern som Stalin ville knuffa Hitler 1939 i den övertygelsen att efter ett sådant krig Sovjet skulle komma att bli den enda bestämmande stormakten.

Oppositionen inom själva det ryska partiet och dess kritik mot Chrusjtjovs fredliga koexistenskurs har däremot utgått från helt andra motiv. Det anses att år 1961 var Sovjets militära övertag gentemot Västern så stort att ett sådant styrkeförhållande aldrig mer kommer att upprepas, isynnerhet med tanke på det allt hastigare rustningstempot i USA som kan komma att resultera i ett återupprättande av styrkejämvikten. Denna opposition som stödes av en del militära kretsar och krigsindu-

strins teknokrater, anser att den nuvarande konjunkturen borde utnyttjas och att Sovjet f.n. är i stånd att ta risken med ett stor-krig som huvudelement i sin utpressningspolitik mot Västern. Denna optimistiska bedömning av Sovjets styrka bygger delvis på framgångsrika experiment med långdistansraketer, vilka krönts av Gagarins och Titovs succéer. Inom dessa oppositionskretsar anser man också att NATO är militärt svagt, politiskt splittrat, att folk i NATO-länderna har dålig stridsmoral och att den allmänna opinionen i dessa länder redan är tillräckligt preparerad av den kommuniststyrda fredspropagandan. Allt detta bör enligt denna bedömning, ha som resultat att de västerländska regeringarna skulle vara tvungna att kapitulera inför utpressningen. Chrusjtjov har tydligen frestats av dessa lovande perspektiv då han avvek från sina koexistensprinciper i somras och ansett det vara värt att göra ett försök, isynnerhet som han hade anledning att tro att han på så sätt skulle tillfredsställa även den kinesiska oppositionen och därigenom återupprätta den hotade enigheten inom Östblocket.

Av händelsernas förlopp under och efter den XXII:a partikongressen kan man förstå att Sovjet på konstlat sätt underblåste Berlinkonflikten med den beräkningen att utpressningen och krigshotet mot Västern skulle resultera i en första kapitulation av NATO, vil-

ken skulle komma att åtföljas av flera på andra väsentliga tvistepunkter i konflikten mellan öst och väst enligt det sluttande planetets regel.

Idag vet vi att denna sovjetryska plan misslyckats och att den ryska bedömningen av Västerens stridsmoral varit felaktig. När Chrusjtjov övertygats om att USA var berett att ta krigsriskerna i Berlin, drog han sig tillbaka från sin utpressningspolitik. Till på köpet fick han veta att den väntade krigspaniken ej bröt ut i Västermen däremot i själva Sovjet och satellitstaterna. Detta gav honom säkert något att tänka på liksom även de mot koexistenspolitiken kritiskt inställda partiledarna och marschalkerna.

Det misslyckade Berlin-försöket har emellertid ingalunda stärkt Chrusjtjovs position hos oppositionen av kinesisk typ vilken huvudsakligen finns utanför Sovjet.

Krigspaniken i Sovjet i somras var inte det enda tecknet på en försvagning av samhällsdisciplinen och kommunistsystemets grundvalar. Det har funnits flera sådana tecken under de senaste två åren och det politiska klimatet i Sovjet har successivt försämrats till partiets nackdel. Den främsta orsaken härtill var splittringen inom partiet, maktkampen på toppen och tilltagande slitningar med den stalinistiska oppositionen både inom Sovjet och hela kommunistblocket. Det var uppenbart redan före kon-

gressen att Chrusjtjov ansåg att ett återupprättande av ordningen inom partiet och en konsolidering av hela Östblocket borde ha prioritet framför utrikespolitisk aktivitet.

Den XXII:a partikongressen hade därför först och främst planerats såsom ett instrument för att stärka partiet och dess makt. I denna anda hade ett nytt partiprogram och ny partistatut utarbetats, något som skulle betyda en möjlighet att automatisera permanenta rensningsaktioner vilket i sin tur skulle underlätta för den makt-havande gruppen med Chrusjtjov i spetsen att utöva makten utan störningar. Kongressen förbereddes mycket noggrant och propagandaparollen var att Lenins partiprogram redan realiserats och att nu tiden kommit för ett nytt program och en ny Chrusjtjov-epok som skall leda till kommunismens slutliga seger. Det var uppenbart att döma av Sovjet-pressen att Chrusjtjovs avsikt varit att Stalin skulle falla ur historien såsom en andra-rangsfigur. Endast två namn skulle lysa i kommunismens historia — Lenins och Chrusjtjovs. Allt detta skulle leda till ett stärkande av Chrusjtjovs diktatorsposition och en ändring i diktaturens struktur för att öka dess makt och effektivitet. Detta var tydligen de åtgärder som var nödvändiga för att återupprätta systemets disciplin och konsolidera Östblockets styrka och enighet innan någon verklig

kraftmätning med Västern skulle kunna komma till stånd.

Nu kan man med säkerhet påstå att denna plan misslyckats. Det är tydligt att Chrusjtjov blev överraskad av den stalinistiska oppositionens styrka under själva kongressen och blev tvungen att improvisera en stor avräkning med denna opposition. Chrusjtjov var i sitt inledningstal, då han rapporterade om CK:s verksamhet mellan den XX:e och den XXII:a kongressen, tvungen att berätta om den utrensning av den stalinistiska partifientliga gruppen med Molotov i spetsen som ägt rum 1957. Han ökade antalet personer inom denna grupp till 8 av 12 av sina f. d. kolleger från Stalins politbyrå. Om Stalin själv yttrade sig emellertid Chrusjtjov måttligt: trots fel som begåtts av Stalin i samband med den s. k. personkulten hade han inlagt stora förtjänster för partiet och staten.

Det var detta tal som öppnade slussen för spontana, passionerade och skarpa uttalanden av ett tiotal andra talare, vilka avslöjade många brott och grymheter som Stalin begått och åtskilliga drastiska detaljer om de massakrer denne genomfört inom partiet under sin maktid. Kongressen fördömde på det skarpaste inte bara Stalin som politiker och människa utan också hela hans epok. Trots Chrusjtjovs tydliga avsikter förvandlades kongressen till en stor domstol över Stalin och avslöjandet av flera av

hans brott som saknar motstycke. Talarna visade ett måttligt intresse för debatten om ett nytt partiprogram som stod på dagordningen och tävlade istället med varandra om att dra fram allt starkare beskyllningar mot Stalin och hans epok.

Aldrig har Stalin fördömts och belastats grundligare i västerländsk publicitet än på denna kongress. Det är inte uteslutet att det var Chrusjtjov själv som kände sig tvungen att inspirera dessa tal och som genom fördomandet av Stalins person strävade efter att diskriminera alla stalinister inom partiet med den symboliska s. k. partifientliga gruppen i spetsen. Meningen var att stämpla alla slag av stalinister, oberoende av de argument de byggde sin oppositionella inställning på, såsom partifiender. Kongressen avslutades med ett drastiskt beslut att förflytta Stalins lik från Lenins mausoleum med motiveringen att han inte längre var värdig att vila vid sidan av Lenin. Denna barbariska postuma hämnd vittnar bäst om vilka passioner som är i rörelse i kampen mot den stalinistiska oppositionen och hur stor förvirringen och splittringen i verkligheten är inom partiet.

Märkligt nog har allt detta inte resulterat i någon offentlig rättgång mot den partifientliga gruppen bestående av Stalins närmaste medhjälpare och medansvariga, trots att många talare krävde det

på kongressen. Förklaringen är enkel: Chrusjtjov själv hörde till de medansvariga och ett offentligt grävande i det förflutna skulle innebära alltför många personliga risker för honom, trots hans nuvarande maktställning.

På kongressen valdes nya högsta partiorgan vilkas sammansättning troligen tillförsäkrar Chrusjtjovgruppen en någorlunda fast maktställning. Av det vi vet framgår dock inte att avräkningen med och utrotningen av oppositionen är en avslutad detalj. Snarare verkar det så som om man bör vänta en sådan uppgörelse i framtiden, med allt vad det kan innebära med tanke på oppositionens styrka. Kongressen har ingalunda likviderat denna opposition eller bemästrat den i botten liggande tvisten mellan dogmatiker och revisionister, dvs. mellan krigs- och koexistenspolitikens anhängare.

Denna tvist kan i storleksordning och verkan jämföras med tvisten mellan Stalin och Trotskij före kriget.

Det ligger i sakens natur att den XXII:a kongressens politiska följder inte kommer att inskränka sig till det sovjetryska partiet, de omfattar alla partier inom kommunistblocket och hela den världskommunistiska rörelsen. Under kongressens förlopp tog det albanska partiet indirekt ställning för stalinismen och Stalin, ty någon albansk partidelegation hade inte inbjudits. Albanska partiet upp-

trädde i sin spökliknande roll såsom talare för hela oppositionen, dock först och främst såsom talare för det kinesiska partiet i egenskap av detta partis uppenbara bulvan. När Chrusjtjov brutalt angrep det albanska partiet på kongressen uppträdde chefen för den kinesiska delegationen, premiärminister Chou En Lai till dess försvar och förebrädde Chrusjtjov för att avslöja oenigheten inom kommunistblocket »till imperialisternas glädje». Efter detta lämnade Chou En Lai demonstrativt kongressen. Denna gest måste betraktas som en brytning mellan det kinesiska och det sovjetryska partiet. En sådan brytning måste få allvarliga politiska följder på det statliga planet och måste i längden betyda en försvagning av kommunistblockets styrka i realpolitiskt avseende.

Denna brytning betyder att Kina inte längre erkänner det sovjetryska partiets ledarskap inom det kommunistiska blocket och hela rörelsen. Skismen omfattar nu hela världskommunismen. Så långt man vet har 24 av världens 81 kommunistpartier tagit ställning för Kina mot Moskva och 15 andra partier uppsagt sin lydnad mot Moskva. Efter den XXII:a partikongressen har världskommunismen istället för ett dispositionscentrum och en »generalstab» redan tre dylika centra med tre olika versioner av kommunistläran: Moskva, Peking och Belgrad.

Hittills finns ännu inga tecken

på att tvistens skärpa minskat och att splittringen inom världskommunismen på något sätt lappats ihop. Det sovjetryska partiet låtsas inte veta något om denna splittring och anstränger sig att hålla god min inför förlorat spel.

Den XXII:a partikongressens förlopp och skandalen med Stalins lik har haft uppenbara följder bland Sovjets befolkning. Stalins epok utgjorde 25 år av Sovjetunionens 44-åriga historia. Denna gång fick hela folket veta att alla möjliga brott och fel begåtts av partiet under Stalins epok. Och det finns knappast en enda familj i hela Sovjet som inte drabbats av Stalins terror. Störtandet av guden Stalin och den postuma hämnden på hans lik har gjort ett djupt intryck över hela landet och en öppen kritik mot och förlöjligande av partiets ofelbarhet och dess politiska moral har uppstått. Jäsning bland folket och spontana demonstrationer mot

partiet har ägt rum i hela landet efter kongressen. Mest besvikna och lurade har partiets breda massor känt sig. De blev mest utsatta för folkets reaktion. Aldrig i Sovjets historia har partiprestigen stått så lågt som under de veckor som förflutit sedan kongressen, aldrig har dogmen om det sovjetryska partiets ledarskap inom den världskommunistiska rörelsen varit så hotad som nu. Allt detta kan endast betyda att Sovjetunionen undergått en inre försvagning, vilken inom överskådlig framtid kan leda till inrikespolitiska svårigheter och stridigheter på flera avsnitt.

Sovjetunionens militära styrka kan knappast kompensera landets och hela kommunistblockets försvagning i politiskt avseende. Kommunismen har alltid byggt sin strategi och taktik i högre grad på de politiska än på de militära aggressionsinstrumenten.